

ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI

TÜRKÇE A UZUN TEZİ

VATANSEVERLİK YOLCULUĞU

Sözcük Sayısı: 3978

Araştırma Sorusu: Ayşe Kulin'in Veda- Esir Şehirde Bir Konak adlı yapıtındaki figürlerin vatanseverlik duygusunun etkisiyle geçirdiği değişimler ve birbirlerine olan etkileri hangi yazınsal tercihler ile aktarılmıştır?

İÇİNDEKİLER

1	GİRİŞ	3
2	VATAN MÜDAFAASI İLE İLGİLİ ZİT GÖRÜŞLERİ YANSITAN FİGÜRLER	4
	2.1 Ahmet Reşat	5
	2.2 Kemal	8
3	KADININ TOPLUM HAYATINA KARIŞMASINI YANSITAN FİGÜRLER	12
	3.1 Azra	12
	3.2 Mehpere	15
4	SONUÇ	18
5	KAYNAKÇA	21

1 GİRİŞ

Ayşe Kulin'in "Veda" adlı eseri, özellikle vatanın zorlu mücadelelerden geçerek, fedakârlıklarla kurtarılmış olmasına dikkat çekmekte olup bu mücadelenin farklı karakterlerde insanlar üzerindeki etkisini ele almaktadır.

Yazar, eserde tarihsel anlatımdan uzaklaşıp biyografik anlatım tekniğini kullanarak okuyucunun dönemin zorluklarını odak figürlerin penceresinden görmesini hedeflemektedir. Eserdeki odak figürler, yazarın ailesinden kişileri temsil etmekte olup Millî Mücadele yıllarını en gerçek haliyle okuyucuya anlatmak için kurgulanmıştır.

Yazar, sadece odak figürler Ahmet Reşat, Kemal, Azra ve Mehpare'nin, vatan sevdalarına değinmemiş aynı zamanda dönemin şartlarını ele alarak aile ilişkileri ve kadının toplumdaki yerinde yaşanan değişim ve dönüşüme de yer vermiştir. Yazar; kişilerin vatan sevgisinin kaynağına, bu sevgide etkisi olan kişilere-ilişkilere ve saltanata sadık kişilerin bile isyan etme noktasına gelmesine yer vererek vatanseverlik olgusu aracılığıyla aşk, fedakârlık, itaatkârlık ve cesaret konularını ele almaktadır.

Odak figür Ahmet Reşat aracılığı ile toplumda vatanın kurtuluşunun diploması yoluyla sağlanacağına inanları ve onların içine düştükleri delalet perdesini anlatılırken odak figür Kemal aracılığı ile kurtuluşun Millî Mücadele ile olacağına inananları ele alınmıştır. Eserde, vatanın kurtuluşuna dair iki farklı bakış açısı anlatılırken dönemin kutuplaşmış Osmanlısı ve bu kutuplaşma sonucu toplumun birbirlerine yabancılaşması ele alınmaktadır.

Diğer taraftan Ayşe Kulin, Osmanlı toplumundaki kadınların Batı'yı örnek alarak kendilerine ülke meselelerinden pay biçmeye başlamalarını da okuyucuya aktarmaktadır. Eserde kadın hakları için çalışan cemiyetler bulunduğu ve bu cemiyetler vasıtasıyla kadınların da Millî

Mücadele'ye katılması için çağrılar yapıldığı görülmektedir. Yazar, odak figürler Azra ve Mehpere ile vatan savunması için evinden çıkıp Milli Mücadele'de görev alan kadınları anlatırken kadınların toplum hayatına karışarak nasıl değişip dönüştüklerini de ele almaktadır.

Yazar, dönemin sıkıntılarını, savaş uzamını, figürlerin vatanseverlik arzusuyla gerçekleşmekte olan dönüşümlerini “kutupluluk, metinlerarasılık, diyalog, betimleme, iç monolog” teknikleriyle okura aktarmaktadır. Bu teknikleri kullanırken yazar bir taraftan da hümanist bakış açısını ortaya koymaktadır. Eserin dil ve anlatımı “tarihi ve siyasi özel adlar, devrik, kurallı cümleler, metaforlar ve şiirsel anlatım” dan yararlanarak oluşturulmuştur.

Bu tezin amacı, Ayşe Kulin'in “Veda-Esir Şehirde Bir Konak” adlı yapıtındaki odak figürlerin vatanseverlik duygusunun etkisiyle geçirdiği değişimlerin ve birbirlerine olan etkilerinin yazarın kullandığı yazınsal araçlar aracılığıyla analiz edilmesidir.

2 VATAN MÜDAFAASI İLE İLGİ ZİT GÖRÜŞLERİ YANSITAN FİGÜRLER

Ayşe Kulin'in “Veda” adlı eserinde politik anlamda halkın kutuplaşması ele alınmaktadır. Yazar, bu kutuplaşmayı odak figürler Ahmet Reşat ve Kemal aracılığıyla okuyucuya aktarmaktadır. Ahmet Reşat'ın muhafazakâr ve geleneksel olarak kurgulanmış “kimliği” ile Kemal'in asi ve muhalif görüşleri çatışmaktadır. Eserde özellikle tarihi ve siyasi özel ad gruplarından yararlanılmış olup eserin gerçek bir tarihi zemine dayanması sağlanmıştır. Jön Türkler, Masonlar, İttihatçılar, Milliciler gibi birlik adları kutuplaşmayı göstermek için kullanılmıştır. İki yakın aile ferdinin vatanseverlik kapsamında çatışması ve bu çatışmanın getirmiş olduğu kişisel dönüşüm eserin odak konularından biridir.

2.1 Ahmet Reşat

Ahmet Reşat okuyucunun karşısına iyi yetişmiş, geleneksel bir Osmanlı bürokratı olarak çıkmaktadır. Ataları kuşaklardır memuriyet görevinde olan Ahmet Reşat padişaha bağlılık, devletine vefa duygularıyla yetişmiştir.

Ahmet Reşat'ın bakış açısı asırlardır süregelen Padişahlık düzenin devam etmesi yönündedir. Onun savunmakta olduğu ve devam etmesini istediği geleneksel ideoloji, Azra ile arasında geçen diyalog ile verilmektedir; “*Pek iyi yaptılar da benim İngiltere taraftarı olduğumu nereden çıkardınız Azra Hanım?*’ [. . .] *Ben ne o partinin ne de İngilizlerin taraftarıyım. Ben sadece padişahın taraftarıyım. Çünkü onun temsil ettiği hanedan, asırlardır memleketimin hükümdarıdır.*” (Kulin 138). Kullanılan diyalog tekniğiyle figürün kendi düşüncesini açıkça ortaya koyduğu ve bu konuda kararlı olduğu gösterilmektedir.

Yazar, Ahmet Reşat karakteri için yazdığı cümleleri genellikle kurallı bir biçimde yazmıştır, devrik ve eksilteli cümle kullanmamıştır. Eğitimli ve geleneksel bir bürokrat olarak kurgulanan Ahmet Reşat için dil ve anlatım özellikleri de buna uygun biçimde kullanılarak odak figürün dil kullanımı ile “kimliği” arasında benzerlik durumu yaratılmaya çalışılmıştır.

Ailedeki yaşlı ve genç bireylerin zıt olması kurgudaki çatışmayı oluşturur. Ahmet Reşat tahtı her şeyin üstünde ve milletin varlığının şartı olarak görürken yeğeni Kemal için önemli olan milletin kurtuluşudur. Aynı ailedeki fikir ayrılıkları, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu sıkıntının somutlaşmış hali gibidir.

Yazar, Ahmet Reşat ve Kemal'in vatanın kurtuluşu için farklı yaklaşımlarını kutupluluk tekniği ile kurgulamıştır. Aynı zamanda yazar, diyalog tekniği ile karakterlerin iki ayrı kutupta olduğunu anlatmayı hedeflemiştir; “*Sultan altı yüzyıllık tahtı korumak için elinden geleni yapıyor.*’

'Ya bizleri? Milletini de koruyor mu taht gibi?' *'Taht hepimizin sembolüdür oğlum. Taht düşerse hepimiz birlikte yanarız.'* (Kulin 25). Karakterlerin diyalog tekniği ile yansıtılan düşünce biçimlerinden yola çıkılarak işgal devletlerinin neredeyse yönetimi ele geçirdiği ve sultanın fikirlerinin değeri olmadığı bir ortamda Ahmet Reşat'ın hâlâ tahtın ülkenin bağımsızlık sembolü olduğunu düşünmesi onun farkındalığının Kemal'e göre daha az olduğunu göstermektedir.

Ahmet Reşat'ın İngilizlerin İstanbul'u işgaline çok üzülmesi ve padişahın zararlı cemiyetleri kolladığını anlaması, Millicilere farklı bir gözle bakmasına neden olmuştur. Kemal'in çabaları Ahmet Reşat'ın düşüncelerini etkilemiş, sonunda padişahın basiretsizliğini kabul etmesi ile de görevinden ayrılmasa da Millicilere yardım etmeye başlamıştır. Ahmet Reşat'ın, gerçek vatanseverlerin kimler olduğunu fark etmesi ile bakış açısı değişmiştir.

Ahmet Reşat'ın vatanın kurtuluşu için medet umduğu kitlenin değişimi iç monolog tekniği ile anlatılmaktadır; *"'Artık Osmanlı'yı bu şekilde anmaktan vazgeçelim,' demişti bir ara Ahmet Reşat. 'İmparatorluğumuzu kaybettik, bir avuç vatan toprağı kaldı elimizde. İnşallah Mustafa Kemal Paşa bu arsız ve açgözlü devletlere onu kaptırmamaya bizden daha iyi muvaffak olur.'*" (Kulin 375). İç monolog tekniğiyle anlatılan bu düşünceler figürün gerçek düşüncelerine işaret etmektedir.

Ahmet Reşat, başta Kemal'i evinde sakladığı için sürgün edilmekten korkmuş ancak koşulların değişmesi ile korumaya çalıştığı mevkiinden dolayı kendisi vatan haini damgası yiyerek ülkesinden sürgün edilmiştir. Ahmet Reşat'ın bu duruma duyduğu derin üzüntü eserde pişmanlık duygusu üzerinden işlenmiştir. Yazar, geçmişe dönüş tekniği kullanarak figürün yaşadığı üzüntü ve pişmanlığı şu cümlelerle göstermektedir. *"Kemal'i azarladığı ve suçladığı o korkunç günü düşündü. 'Adımı vatan hainin dayısına çıkarttın benim! Yıkıl git karşımdan!'* demişti karşısında

çaresizce duran yeğenine.” (Kulin 369). Yoğun yaşanan duygular devrik cümle ve art arda ünlem kullanımı ile vurgulanmaktadır.

Yazar, farklı bir eserden alıntı yaparak metinlerarasılık tekniğine başvurmuştur; ayrıca Ahmet Reşat’ın tarihi bir yaşanmışlık örneği ile kendisi arasında ortak bir nokta bulduğu ve dolayısıyla benzetme tekniğinden yararlandığı şu cümlelerden anlaşılmaktadır;

Kendini o anda Gırnata’nın son Hükümdarı III. Abdullah’a benzetti. Hükümdar, bir tepenin üzerinden seyrettiği alev alev yanan şehrinin sokaklarını dolduran İspanyol askerlerini gördüğünde ağlamıştı ve yanı başındaki annesi, ona söylediği şu sözlerle tarihe geçmişti: Ağla, ağla, şimdi sana ağlamak yakıştır. Erkekler gibi müdafaa edemediğin bu şehir için şimdi kahpeler gibi ağla! (Kulin 362)

Ahmet Reşat, sürgüne gitmek zorunda kalırken zamanında eleştirmiş olduğu gençlerin vatanın kurtuluşunu sağlayanlar olduğunu anlamıştır. Yazar, Ahmet Reşat’ın farkındalığının arttığını, eser sonunda geriye dönüş tekniği kullanarak göstermektedir. “*Ağlamakta geç kalmıştı Ahmet Reşat. Sevgili Kemal’i ve Kemal’in arkadaşları gibi canla başla, erkekler gibi müdafaa edememişti şehrini. Ama o gençlerin sayesinde ki, İstanbul tekrardan onun şehri olmak üzereydi.*” (Kulin 362). Metinlerarasılık ve tarihi yaşanmışlık örneği ile tarihsel sürece atıfta bulunarak içinde bulunduğu durumu daha iyi aktarmaya çalışmıştır.

Ahmet Reşat’ın farkındalık kazanıp Millî Mücadele’yi desteklemeye başlaması ile birlikte, yazar, karakterin kullandığı cümleleri devrik ve kuralsız bir biçimde yazmaya başlamıştır. Tutucu ve kuralcı olan karakterin değişimi, isyankâr hali ve artık kuralları tanımıyor olması bu cümle yapılarıyla aktarılmıştır.

Ahmet Reşat eserde vatanseverlik bağlamında en keskin dönüşü yapan figürdür. Sonuna kadar bağlı olduğu tahtın milletin gerçek temsilcisi olmadığını, İstanbul’da, Anadolu’da ve cephede savaşmakta olan halkın, Mustafa Kemal ve ordusunun vatanın gerçek sahipleri olduğunu anlamıştır. Ahmet Reşat, kişilerin hürriyetlerinin ellerinden alınması ve kendi ülkelerinde yabancı konumuna düşmeleri üzerine vatanseverlik bağlamında değişip dönüşebileceklerini temsil etmektedir.

2.2 Kemal

Kemal, eserde cesur ve vatansever bir delikanlı olarak kurgulanmış olup Osmanlı toplumunda vatanın kurtuluşu için silahlı direnişin gerekliliğine inanan ve Millî Mücadele’yi desteleyen kitleyi temsil etmektedir. Aynı zamanda Osmanlı’nın iyi aydın, genç kuşağını yansıtmaktadır. Okuyucunun genellikle beğenisini kazanacak bir figür olarak kurgulanmıştır. Yazar, vatani için gönüllü olarak savaşmayı tercih eden, gazi olmasına rağmen Millî Mücadele’ye katılmak için yanıp tutuşan Kemal ile okuyucunun dikkatini çekecek, merak uyandıracak ve böylelikle okurla “iletişim” kurabilecek bir figür yaratmıştır.

Kemal muhalif görüşlerin kabul görmediği bir ortamda hürriyet peşinde koşan biri olarak vatani için yararlı olmaya çalışmaktadır. Bu ortam ve ortamın Kemal’in hayatına etkisi eserde öyküleme tekniği kullanılarak şu cümle ile anlatılmaktadır; *“Jön Türklükten Masonluğa dek her türlü belaya yemin etmiş gibiydi. Eli kalem tutuyor, yazılarını Saray’ın gözünde hiç makbul olmayan dergilerde yayımlatıyor ve muhalif yazarlarla düşüp kalkıyordu.”* (Kulin 5). Birçok teşkilat içinde bulunmuş olan Kemal sonunda Millicilere katılmış olarak karşımıza çıkmaktadır. Odak figür vatansever olarak farklı oluşumlarda yer alırken zamanla vatan için verilen mücadelede fikirlerinin değişime ve dönüşüme uğraması söz konusudur.

Bir dönem İttihatçıları destekleyen Kemal aslında vatana yararı olmayan bir grubu desteklemiş olduğunu anladığında bunu gururuna yedirememiş ve eğitimli, zengin bir aileden

gelmesine rağmen Sarıkamış Cephesi'nde savaşmayı tercih etmiştir. Bu durum aracılığıyla Kemal'in ne kadar gururlu bir vatansever olduğu gösterilmiş ve bir insanın hata yapmanın verdiği utanç duygusu ile yaşadığı ortamı terk etme isteği işlenmiştir.

Kemal'in geçmişi güçlük dolu olaylar ile kurgulanmıştır. Yazar, bu kurgu ile kaybedecek hiçbir şeyi kalmamış bir adamın vatani için yapabileceklerinin sınırsız oluşunu okuyucuya aktarmayı hedeflemektedir.

Yazar, Kemal'in psikolojik sarsıntılarını ve korkularını da ele almıştır. Kemal'in savaştan gazi olarak dönüp aylarca evde hasta yattığı sırada her gece kâbuslar görmesi, bu savaşın onda derin yaralar bıraktığını göstermektedir. Yazar, geriye dönüş tekniğini kullanarak Kemal'in anılarında yaşayan acıları gördüğü kâbuslar aracılığıyla okuyucuya aktarmaktadır. Yaşadığı acıların Kemal'in peşini hiç bırakmadığını yazar, şu cümlelerle anlatmaktadır; *“Sabahlara kadar çırpındığı, kâbuslarla uyandığı gecelerin birindeydiler. Daldıktan birkaç saat sonra haykırarak uyanmıştı. ‘Ört beni, üşüyorum.’ [. . .] ‘Yaralarım değil Mehpere, yüreğim sızlıyor.’”* (Kulin 111). Yazar, aynı zamanda karakterin acılarını kendi ağzından anlattırarak diyalog tekniği kullanmıştır.

Kemal, alışlagelmişin dışında bir bağlamda değil, normal bir insan olarak yaratılırken Millî Mücadele yıllarını en gerçek haliyle temsil etmektedir. Yazar, o dönemde yaşanan açlığı, soğuğu, ölümü ve acıyı Kemal'in özellikle Sarıkamış'ta yaşamış olduğu tecrübeler aracılığıyla okuyucuya aktarmaktadır. Askerlerin çoğu karlı ve soğuk havada uzun süre dayanamayıp ölüme teslim olmuşlardır. Eserde, “beyaz gelin” sıfat tamlaması ile ölüm benzetmesi yapılmıştır. Yazar, *“Uykuya direnenin karşısına gelinliğini giymiş, duvağını takmış, dünya güzeli bir kız suretinde belirirdi bembeyaz ölüm.”* (Kulin 110) cümlesiyle şartların zorluğunu ve ümitlerin bitmesini mecazlar kullanarak anlatmakta bu sayede hem “yaratıcı” bir dil kullanmayı hem de okuru duygulandırmayı başarmaktadır. Kemal'in çoğu kişinin yapamadığı şeyi yaparak ölüme direnmesi

aslında onun ne kadar dirayetli biri olduğunu göstermektedir. Yazar, onun bu dirayetini “hayata tutunmak” olarak adlandırarak Kemal’in aslında yaşama arzusunun bütün zorlu şartlara rağmen içinde olduğunu okuyucuya aktarmaktadır. Her ne kadar cesur olsa da Kemal’in de her insan gibi hayatta kalma dürtüsü olduğunu göstermektedir. Bu durum Kemal’in tekrardan olağandışı bir tiplene olmadığını ve her insan gibi tepkileri olduğunu göstermektedir.

Kemal, hastalığı sırasında onunla ilgilenen Mehpere’ye karşı duygular beslemesiyle değişmeye başlamıştır. Ölüme bile direnmeyi başaran bu adam bir kadına direnememektedir. Yazar, bu durumu “şehvetine yenik düşmek” olarak adlandırmaktadır. Mehpere, Kemal’in hastalık günlerinde onun hayatındaki tek güzellik olacak şekilde kurgulanmıştır. Yazar tezini şu cümle ile aktarmaktadır; “*Defalarca, gecenin koyu karanlığında saklanan ölümün yanı başından geçerek sabaha ulaştığında, Mehpere’nin kadifeyi andıran kahverengi gözlerinin içine bakarak yakalamıştı yaşam umudunu.*” (Kulin 66). Eserde, Kemal’in Mehpere’ye olan hayranlığı Mehpere’nin fiziksel özelliklerinin betimlenmesi ile anlatılmaktadır. Aynı zamanda Kemal’in şehvet duygularının anlatıldığı cümlelerin devrik bir şekilde yazılması onun duygularına hâkim olmakta zorlandığını göstermektedir.

Kemal sadece kendisi vatanseverlik bağlamında değişmekle kalmamış ve Mehpere için de değiştirici ve dönüştürücü bir güç olmuştur. Yazar, bu iki figüre karşılıklı ilişki ortamı yaratarak, yaşama amacı kalmamış bu insanlara, yaşamak ve yeni maceralara atılmak için neden vermektedir. Kemal, eserin başında vatanseverlik bağlamında fikirlerini oluşturmuş bir figür olarak kurgulanmıştır. Değişim ve dönüşümünü ise duygusal anlamda Mehpere ile tamamlamıştır.

Kemal’in görev için gittiği çiftlik kendi dünyasının dışına çıktığı ortam olarak kurgulanmıştır. Bu uzamda önyargı ve sınıf farklılıkları konusu ele alınmıştır. Yazar, eğitilmiş bir konak çocuğu olan Kemal’in alt sınıftan gelen insanlarla karşı önyargılarını ortaya koymuştur.

Koğuşta görev arkadaşlarının “ayaktakımı” olarak adlandırılması önyargı ve küçümsemeyi temsil etmek için kullanılmıştır. O güne kadar daha çok kendi gibi eğitimli, fikir adamları ile birlikte olmuşken çiftlikte farklı sınıflardan insanların Millî Mücadele’deki önemini görmektedir. Bu uzamın Kemal’in kalıplaşmış fikirlerini yıktığı řu kesitten anlaşılabilir. *“Gerçekten de görünüşe aldanmamak gerekiyordu. Etrafındaki çoğu hamallıktan ve arabacılıktan gelme adamların, icabında ölümü göze alarak depolardan silah kaçırmaları, fazla ileri giden azınlık zabıtlarına derslerini vermeleri ve işgalcileri bezdirecek eylemler gerçekleştirmeleri destansı bir tarih dilimi oluşturmaktaydı.”* (Kulin 257). Kemal’in benimsediği vatansever “kimliğini” bu insanlarda görmesi, onun daha önce hissettiği küçümsemeyi sözde soru cümleleri ile sorgulatmıştır. Yapıttaki řu cümleler bu tezi kanıtlamaktadır; *“Onlara minnet borcu varken nasıl küçük görebildi bu insanları? [. . .] O güne dek pek üstün gördüğü tahsilinin ve büyükannesinin iftihar vesilesi saydığı saray terbiyesinin, bulunduğu çevrede hiçbir anlamı kalmamıştı.”* (Kulin 257-258). Yazar, eserin bu aşamasında Kemal’in dünya görüşüne dair değişimini ve dönüşümünü okuyucuya aktararak vatanseverlik duygusunun etkisini göstermektedir.

Yazar, Kemal’e Mehpere ile kısa da olsa bir aile ortamı kurgulanmıştır. Fakat Kemal gerçek benliği olan vatansever, milliyetçi kişiliğini aile babası konumuna tercih ederek Anadolu’ya gitmeyi seçmiştir. *“Başkalarının hikâyelerini dinlemekten kurtuluyordu yakında. Onun da bir hikâyesi olacaktı. İlerde çocuklarına, torunlarına aktaracağı hatıraları, kahramanlık destanları, maceraları...”* (Kulin 282-283) cümleleriyle yazar, Kemal’e kendi hikâyesinin kahramanı olma duygusunu yükleyerek hayatını bu şekilde anlamlandırabileceği bir ortam kurgulamaktadır. Bu alıntıdaki üç nokta kullanımıyla Kemal’in milli direnişteki görevinin ona getireceği anıların sonsuzluğu belirtilmek istenmiştir.

Kemal eserde vatansever bir “kimlik” etrafında kurgulanmıştır ve Millî Mücadele’de rol almış aydın, genç ve cesur erkekleri temsil etmektedir. Hayatının ancak vatan için faydalı olabilirse anlamı olacağına inanan Kemal hürriyete giden yolda fikir dünyasında değişimler yaşamış ve sonunda Millî Mücadele’ye katılıp şehit olarak vatana faydalı olma arzusunu gerçekleştirmiştir. Etrafındaki figürlerin vatanseverlik üzerinden değişimlerinde etkili olmuş, Ahmet Reşat ve Mehpare’ye Millî Mücadele konusunda farkındalık kazandıran dönüştürücü bir güç olmuştur.

3 KADININ TOPLUM HAYATINA KARIŞMASINI YANSITAN FİGÜRLER

Osmanlı’da kadınların Millî Mücadele’ye katılması bir devrim niteliğindedir ve Ayşe Kulin bu devrimin en ince hatlarını kadınların cesareti ve birbirlerine olan desteği üzerinden anlatmaktadır. Yazar; savaş zamanı erkeklerde daha yoğun yaşandığı düşünülen cesaret duygusunun aslında paylaşılarak çoğaldığını ve bu duyguyu şüphesiz vatanseverliğin beslediğini okuyucuya anlatmayı hedeflemektedir.

3.1 Azra

Ayşe Kulin, odak figür Azra aracılığıyla Osmanlı’daki direnişçi kadınlar topluluğunun varlığını okuyucuya aktarmayı hedeflemiştir. Eğitimli, güçlü, dönemin kalıplarına uymayan bir kadın olan Azra eserde kadınların direnişinde öncü bir rol oynamaktadır. Yazar, Azra’nın varlığını bir erkeğinkine bağlamamaktadır. Bu durum Azra’nın kocasının ölmesine ve bunu üzerinden yıllar geçmesine rağmen evlenmeyip vatani için tek başına mücadele vermeye devam etmesinden anlaşılmaktadır. Bu şekilde Azra’nın güçlü bir kadın imajı çizmesi sağlanmıştır. Azra, Türk kadınının Millî Mücadele yılları ile vatanseverlik bağlamında dönüştüğü toplum hayatına karışmış “kimliği” temsil etmektedir.

Azra, Kemal ile aynı sosyal statüden gelmektedir. Onlar Osmanlı'nın eğitimli, aydın gençlerini temsil etmektedirler ve onların vatanı kurtarmak için seçtikleri yol aynıdır. Azra karakterinin varlıklı ve üst sınıf bir aileden geliyor olması tesadüf değildir. Yazar aslında toplumda mücadeleye katılabilecek ve sesini çıkartabilecek kadın tipinin Azra'nın geldiği kesimden çıkabileceğini fakat zamanla bu kesimden kadınların diğerlerini cesaretlendirip yollarına ışık tutabileceğini yani onları vatanseverlik çatısı altında değiştirip dönüştürebileceklerini göstermektedir.

Yazar, Azra'yı feminist, asi bir figür olarak kurgulamıştır ve diyaloglar aracılığıyla bu durumu ortaya koymaktadır. Benzetmeler aracılığıyla feminist bir tutum yansıtıldığı Azra'nın şu cümlelerinden anlaşılmaktadır; *“Kadınların evlerine kapatıldığı günler geride kaldı. Harpler ailelerin çoğunu erkeksiz bıraktı Mehpare, kadınlar zaruretten çalışmaya başladılar. Kozasından çıktı mıydı tırtıl, kozaya geri giremez artık. Osmanlı kadınları da bundan böyle Avrupalı hemcinsleri gibi, her mevzuda erkeğinin yanında yer almak zorundadır.”* (Kulin 201). Bu sayede kelebek çağrışımı ile özgürleşme durumuna da vurgu yapılmıştır.

Azra, eserde yer alan geleneksel kadın figürler Behice ve Saraylıhanım tarafından erkeksi olmakla suçlanıp eleştirilmektedir ve vatan için yapmakta olduğu çalışmalar kadın olduğu için gereksiz görülmektedir. Diğer taraftan Azra karakteri her ne kadar mütevazı ve anlayışlı bir karakter olarak kurgulanmış olsa da o da almış olduğu eğitim, aydın görüşleri ve cesareti ile ev hayatının dışında kendini var edememiş bu kadınları ve alt sınıftan gördüğü Mehpare'yi küçümsemektedir.

Yazar, Azra ile erkekler tarafından ciddiye alınan ve sözleri önemsenen bir kadın figür kurgulamayı başarmıştır. Dolayısıyla Azra her ne kadar konağın hanımları tarafından ciddiye alınmasa da Ahmet Reşat ve Kemal ona hürmet göstermekte ve güvenmektedir. Azra; Kemal ve

Ahmet Reşat ile kadınların eğitimi, memleket meseleleri ve siyaset konularında tartışmalar yapabilmektedir. Hatta Fehime Sultan ile yazışmaları sayesinde Ahmet Reşat'ın Padişah hakkındaki fikirlerinin değişiminde rol oynayacak kadar etkilidir.

Azra, aynı zamanda kadınların ev hayatı dışında yapabileceklerini vurgulamaktadır. Bu durum Osmanlı'nın geleneksel kadın tiplerinden olan Behice Hanım'ın şu sorusu ile anlaşılmaktadır; “*Ne yapabilirsiniz ki?*” diye sordu Behice. *‘Aracılık ederim. Tercümanlık yaparım. Haber getirir götürürüm. Para bulmaya çalışırım.’*” (Kulin 99). Yazar, diyalog tekniği kullanarak iki farklı kadın üzerinden eserde tartışma ortamı yaratmıştır. Bu tartışmada iki ayrı kutuptan kadına yer vererek ülkenin barındırmakta olduğu farklı kadın tiplerini okuyucuya aktarmayı hedeflemektedir.

Azra'nın önceleri küçümsediği sonra arkadaş olduğu Mehpare'nin kadınların vatan hizmetinde yer alabileceği konusunda farkındalık kazanmasında çok önemli bir rolü vardır. Mehpare'ye rol model olması şu cümlelerle açıklanmaktadır; “*Azra, Mehpare'nin duru zekasından, saflığından ve samimiyetinden etkilenmişti, Mehpare'de Azra'yı, ara sıra kabaran kıskançlık duygularına rağmen, örnek alınması gereken bir abla gibi benimsemişti. Hayrandı ona.*” (Kulin 223).

Diğer yandan Azra, Millî Mücadele'ye katılıp Anadolu'ya geçerken kendi amacını bulmak için bir hayat yolculuğuna çıktığını fark etmiştir. “*Buralara kadar vatan aşkına geldiğini zannetmişti. Oysa, meşakkatle geçen ayların sonunda, kendi kendiyile yüzleşmeye nihayet cesaret ettiği şu günlerde, vatan için değil, sadece bomboş hayatına bir heyecan katmak için gelmiş olduğunu fark ediyordu.*” (Kulin 345). Tanrısal bakış açısıyla kurgulanmış bu alıntıdan hareketle, Azra daha önce Mehpare'ye insanın canını sadece vatan için tehlikeye atabileceğini savunmuşken eserin sonunda kendi duygu ve istekleriyle yüzleşmektedir. Figürün romantik duyguları vatansever

kimliği ile çatışmıştır. Mehpere ile Kemal arasında görüp kıskandığı aşkı kendi de bulmuş ancak vatanına ve köklerine duyduğu sevgi ağır bastığı için aşkının peşinden gitme cesaretini gösterememiştir. Bu durum eserde figürün gergin ve kararsız tutumunun retorik sorular yardımıyla yansıtılması ile yer almaktadır. *“Bu adamı ve bu aşkı ne yapacak? Onun günlerdir ısrarla tekrarladığı teklifini kabul edebilir mi? Kaçabilir mi onunla? Bütün geçmişinin üzerinden bir sünger geçirerek; annesini, akrabalarını ve dostlarını kırarak, üzerek, rezil ederek... Vatanını terk edebilir mi?”* (Kulin 348-349).

Azra, Osmanlı’da kadın cemiyetlerine görev almış, aydın ve üst sınıftan kadınları temsil etmektedir. Figür, Mehpere’nin farkındalığını arttıran bir kişi olarak kurgulanmıştır ve onun bir kadın olarak kimliğini çok yönlü geliştirebilme arzusunu temsil etmektedir. Yazar’ın Azra karakterini kurgulamadaki amacı 20. yüzyılın Osmanlısında kadınların bütün zorluklara ve kayıplara rağmen toplum hayatına karışarak mücadeleye nasıl katıldıklarını anlatmaktır. Feminist bakış açısıyla kurgulanan bu odak figür Millî Mücadele’de Türk kadının dik duruşunu göstermektedir.

3.2 Mehpere

Ayşe Kulin, “Veda” adlı eserinde Türk kadınının cesur, mücadeleci ve fedakâr yönünü ortaya koymayı hedeflemiştir. Eserde, Mehpere karakteri aracılığıyla genç bir kadının sevdiği adama gösterdiği özverilerle cesur bir vatansevere dönüşümü gözlemlenmektedir. Küçük yaşta yetim ve öksüz kalarak uzaktan akrabalarının yanına besleme olarak verilen Mehpere’nin görevleri, yanına verildiği Saraylıhanım ile ailesine hizmet etmek ve Sarıkamış Savaşı’ndan ağır yaralı olarak dönen Saraylıhanımın torunu Kemal’e hasta bakıcılık yapmaktır. Gece, gündüz başında beklediği adama âşık olan Mehpere, Anadolu’daki mücadeleye katılmak isteyen Kemal’in tehlikeli eylemlerini önce engellemek istese de zamanla onun suç ortağı konumuna gelmiştir. Aslında yazar,

hayattaki tek amacı besleme olarak gittiği evdeki insanlara hizmet etmek olan bir genç kıza Kemal'e olan aşkı ile bir "kimlik" ve hayat amacı kazandırmıştır.

Yazar, çevrenin ve Saraylıhanım'ın kendisi için yaratmış olduğu kalıpların dışına çıkarak arzularının peşinden giden bir Mehpere kurgulamıştır. Kemal'e duyduğu aşk sadece duygularla kalmamış ve onunla cinsel birlikteliğe girmiştir. Kemal ile birlikte olmadan önce henüz küçük bir kız çocuğundan farksız olan kimliği kadınsal bir dönüşüme sokulmuştur. Eserde, kadınları sadece Millî Mücadele üzerinden ele almayan yazar Osmanlı toplumundaki kadınların dışı vuramadıkları arzularına da değinmiştir.

Mehpare'nin Kemal'e karşı olan fedakârlık isteği ve aşkı onun şu cümlelerinde şiirsel bir şekilde sunulmuştur. *"Ben de sizinle birlikte acı çekeyim. Beyim, anlatın ki içinizden çıksın o hatıralar, benim olsunlar. Ben üzüleyim. Ben üşüeyeyim. [. . .] Beyim... Beyim... Yapmayın. Ağlamayın."* (Kulin 111-112). Yazar, Mehpere'nin Kemal için çırpınışlarında genellikle şiirsel söyleme yer vererek Mehpere'nin aşkını duygulu bir anlatım ile okuyucuya aktarmayı hedeflemiştir.

Eserde Mehpere ve Azra arasında bir rekabet ortamı yaratılmıştır. Bu rekabet daha çok Mehpere'nin Azra'ya olan kıskançlığı üzerinden kurgulanmıştır. Mehpere'nin, Kemal ile Azra'nın yakınlığını kıskandığı için kendini geliştirmek ve yeni bir amaç elde etmek istediği eserde şu cümleler ile gösterilmektedir;

Kemal, sadece onun yataktaki sevgilisi değil, fikir arkadaşı, sırdaşı olmak üzereydi. Ne kadar çok kıskanmıştı Azra'yı, ne kadar çok paralanmıştı yüreği, sevdiğini o lafı bol, mavi gözlü kadınla diz dize konuşur, dertleşir gördükçe. Geceleri yatağında sabahlara kadar gözyaşı dökmüştü. Ama şimdi, işler değişiyordu, Kemal'in indinde

kıymete biniyordu Mehpare. Evin hizmetine koşan bir kızken, vatan hizmetine koşan biri olacaktı, tıpkı Azra gibi. (Kulin 215)

Bu cümlelerden hareketle Mehpare'nin kendini cinsel bir objeden fazlası olarak hissetmek istediği ve bunu elde etmek için çabaladığı anlaşılmaktadır. Yazar, Osmanlı'nın zorlu dönemlerinde bir kadının sevdiği erkekle cinsellik haricinde fikir arkadaşlığı, sırdaşlık yaşamak istemesinin altını çizerek hümanist bir bakış açısı yakalamayı hedeflemektedir.

Yazar; ürkek, zavallı bir besleme kızın cesur bir vatansevere dönüşümünü Kemal ile yaşadığı aşk aracılığıyla anlatmaktadır. Yazar, “*‘hepimiz gönlümüzde sevgilerimizle doğuyoruz... Vatan sevgimizle, evlat sevgimizle, ana-baba sevgimizle, aşkımızla. Zamanı geldikçe içimizdeki sevgiler filiz veriyor sadece. Ben böyle düşünüyorum yani...’*” (Kulin 150) cümleleriyle Mehpare'ye, diyalog içinde birinci ağızdan kendi hayatındaki değişim ve dönüşümleri anlattırmaktadır.

Mehpare, Kemal ile kadınsal anlamda değişmiş ve içindeki vatanserverlik duygusu ortaya çıkmıştır fakat Mehpare'nin Azra ile tanışması onun için başka bir dönüşümün kapısını açmıştır. Azra'yı örnek aldığı ve onun sayesinde vatanserver bir kimlik kazandığı eserde şu cümlelerle anlatılmaktadır; “*‘Kahraman bir kadınsınız. Sizin gibi olmayı çok isterdim, [. . .] ‘Ben de seviyorum vatanımı ama kadınların da vatana hizmet edebileceğini sizinle tanışınca kadar bilmiyordum.’*” (Kulin 200). Yazar, Azra'nın yardımları ile Mehpare'nin güçlü bir kadına dönüşümünü, kadın desteğinin Millî Mücadele yıllarındaki olumlu yansımalarını anlatmak için kurgulamıştır.

Eserin sonlarına doğru yazar, başlarda silik bir tiplene olarak yaratmış olduğu Mehpare'nin kimliğini Azra'dan esinlenerek feminist bir kuram ile okuyucuya aktarmaktadır. Azra'nın

benimsemiş olduğu vatanseverlik ideolojisini benimseyen Mehpere'nin sadece kendi kalıplarını kırmakla kalmayıp Kemal'in ve çevrenin ona bir kadın olarak dayatmakta olduğu sınırları aşmaya çalıştığı Kemal ile arasında geçen şu diyalogda görülmektedir; “*Benim gittiğim yerde kadınlara yer yok. 'Var! Bütün kadınlar Anadolu'ya dağılıyorlar muharebe eden babalarına, kocalarına, kardeşlerine yardımcı olmak için. Ben de onlar gibi, Anadolu'ya geçeceğim.*” (Kulin 214).

Mehpere, bastırılmış Osmanlı kadınının içindeki yüksek potansiyeli temsil etmektedir. Mehpere'nin Kemal'e olan sevgisi onun içindeki vatan aşkının kıvılcımlarını canlandırmıştır. Azra ile olan ilişkisi ise Mehpere'ye bir kadının vatani için neler yapabileceğini gösterirken, onun dönüşümünde büyük etken olmuştur. Yazar, kendisine dayatılan kalıpları yıkarak toplum hayatında görev almaya başlayan bir kadın figür yaratarak Türk toplumundaki kadınların Millî Mücadele dönemiyle birlikte benimsedikleri vatanseverlik olgusunun getirmiş olduğu değişimi ve dönüşümü okuyucuya aktarmayı hedeflemiştir.

4 SONUÇ

Ayşe Kulin'in “Veda” adlı eserinde odak figürlerin vatanseverlik duygusunun etkisiyle geçirdiği değişimlerin ve birbirlerine olan etkilerinin hangi yazınsal tercihler ile aktarıldığı bu tezin odak noktasını oluşturmaktadır.

Eserde, vatani işgal altında olan kişilerin kimliklerinin ülkede vuku bulan ve tecrübe ettikleri olaylar vasıtasıyla değişim ve dönüşümde olduğu izlenmektedir. Özellikle, vatansever görüşler ve çalışmalar ile karakterlerin kimliklerinde vatanperver ve feminist değişimler yaşanmıştır.

Eserin genelinde figürlerin dönüşümlerini yansıtmak için “kutupluluk, diyalog, betimleme, iç monolog, metinlerarasılık” gibi teknikler kullanılmıştır. Yazar bu tekniklerle figürlerin dönüşümünün altını çizerken aynı zamanda onların değişim ve dönüşümlerini hümanist bir bakış

açısı ile okuyucuya aktarmıştır. “Tarihi, siyasi özel adlar, devrik, kurallı cümleler, metaforlar ve şiirsel anlatım” yazar tarafından figürlerin “kimliklerini” yansıtmak ve duygularını tarihsel bir zemine dayandırarak okuyucuya aktarmak için bilinçli bir şekilde kullanılmıştır.

Yazar eserde, Osmanlı’nın Millî Mücadele’ye baş koymuş aydın gençlerini temsil eden erkek ve kadın odak figür olarak Kemal ve Azra’ya yer vermiştir. Her ikisi de etrafındaki kişilerin vatanseverlik bağlamında değişimlerinde etkili olmuşlardır. Kemal, Ahmet Reşat’ın dönüşümünün mimarıyken Azra da bir rol model olarak Mehrape’nin değişiminde etkili olmuştur. Eser toplumdaki bireylerin birbirleriyle etkileşim halinde vatanseverlik üzerinden nasıl değiştiklerine ışık tutmaktadır.

Eserde, Ahmet Reşat ve Kemal’in savunduğu zıt görüşler ile İstanbul Hükümeti ve Milliciler arasındaki çatışma ve bunun toplumda yarattığı kutuplaşma okuyucuya aktarılmaktadır. Millî Mücadele’ye baş koymuş Kemal’in, aranan bir kaçak iken eserin sonunda kahraman bir vatansever olarak şehit olduğu görülmektedir. Diğer taraftan Ahmet Reşat, her ne kadar farkındalık kazanarak vatanseverlik üzerinden dönüşüm geçirmiş ve Millicilere yardım etmişse de mevkiinin getirdiği sorumlulukla görevinden ayrılmamıştır. Bu durum eserin başında saygın bir nazır olan Ahmet Reşat’ın şartların değişmesiyle vatan haini damgası yiyerek sürgüne gitmesine neden olmuştur.

Eserde, Osmanlı toplumunda kadınların hayatında yaşanan değişimler odak figürler Azra ve Mehpare üzerinden anlatılmıştır. Mehpare aşkı sayesinde içinde uyanan vatanseverlik duygularıyla dönüşerek kalıplarını kırmış ve evde kendisine uygun görülmüş küçük dünyasından çıkarak her şeyi göze alıp aşkına sahip çıktığı gibi toplum hayatına da karışmaya başlamıştır. Onun kozasından çıkmasına öncülük etmiş olan Azra ise güçlü vatanseverlik duyguları ve köklerine bağı nedeniyle çok isteyip sonunda bulduğu aşkın peşinden gitme cesaretini gösterememiştir.

Yapılan bu tez çalışmasıyla birlikte Ayşe Kulin'in "Veda" adlı eserinde vatan müdafaasında farkındalık kazanarak toplumdaki fikirlerin değişmesi anlatılırken bir yandan da kadınların feminist hareketlerle birlikte toplumda yer edinme çabası ve Millî Mücadele'ye katılmaları üzerinde durulmuştur. Tez, Osmanlı'da vatanseverlik bağlamında toplumdaki değişimleri tarihsel bir zemine oturtarak odak figürler üzerinden anlatmaktadır.

5 KAYNAKÇA

Kulin, Ayşe. *Veda Esir Şehirde Bir Konak*. 2007. Everest Yayınları, 2023.